

การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชน
ในจังหวัดอุบลราชธานี
CREATING A NETWORK OF COMMUNITY MEDITATION FOR
SUSTAINABLE PEOPLE IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

¹พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, ²นคร จันทรราช, ³ลีปมงคล ป้องภา
และ ⁴พระอธิการสุภาพร เตชธโร

³Poolsak Homsombat, ²Nakhon Jantharach, ³Supmonkhon Phonphangpa,
and ⁴Pra Athikarn Suphaporn thechatharo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Nakhonsingh@hotmail.com,

Received: June 29, 2025; **Revised:** August 17, 2025; **Accepted:** August 23, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักวิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อทราบผลการวิเคราะห์การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีด้วยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ ตลอดจนการเขียนรายงานการวิจัยตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า กรรมฐานในพระพุทธศาสนาคือหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นเรื่องของการใช้สติ โดยสติทำหน้าที่กำหนดรู้กาย เวทนา จิต และธรรม การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีให้เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการ จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดโดยมี

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

²อาจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴อาจารย์ ดร.สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

กระบวนการสร้างเครือข่ายดังนี้ 1) คัดเลือกวัดที่เหมาะสม 2) เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของกรมการศาสนา เสนอคณะกรรมการจัด 3) ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณา 4) ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค 5) เจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม 6) กรมการศาสนาขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในส่วนผลของการสร้างเครือข่ายทำให้มีพื้นที่หรือมีสำนักปฏิบัติธรรมจำนวนเพิ่มมากขึ้นส่งผลทำให้ประชาชนให้ความสำคัญในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมมากขึ้นทำให้คุณภาพชีวิตดีตามหลักของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

คำสำคัญ : วิปัสสนากรรมฐาน, เครือข่าย, จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

This research has three objectives: 1) to study the principles of Vipassana meditation in Buddhism that appear in Ubon Ratchathani province; 2) to study the creation of a Vipassana meditation community network for people in Ubon Ratchathani province; 3) to know the results of the analysis of network creation. Vipassana meditation community network for people in Ubon Ratchathani Province through document analysis and interviews, as well as writing research reports accordingly. The research results found that Meditation in Buddhism is the 4 principles of mindfulness. It is a matter of using mindfulness. By mindfulness, it is responsible for knowing the body, feelings, mind, and dhamma. Creation of a Vipassana meditation community network for people in Ubon Ratchathani Province for the Provincial Headmaster. Chairman of the Board Organize a meeting of the committee to establish the provincial Dhamma practice center with the following network building process: 1) Select an appropriate temple. 2) The abbot of the temple that established the Dharma practice center submits a request for establishment according to the form of the Department of Religious Affairs. Propose to the organizing committee 3) Set up a provincial Dhamma practice center for consideration. 4) The chairman of the committee reports to the regional ecclesiastical officer. 5) The head council considers and proposes to the Sangha Supreme Council for approval. to have royal command to establish a Dhamma practice center 6) The Department of Religious Affairs registers it as a provincial religious practice center. As a result of creating a network, there will be an increase in the number of areas or meditation centers. As a result, people will pay more

attention to the practice of Vipassana meditation, resulting in a good quality of life according to the principles of Vipassana meditation practice.

Keywords: Vipassana Meditation, Network, Ubon Ratchathani Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมคำสอนที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากกองแห่งทุกข์ ดับกิเลสที่เป็นเครื่องเศร้าหมองด้วยปัญญาญาณ โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาพระองค์ทรงหลุดพ้นจากบ่วงกิเลสทั้งปวงโดยสิ้นเชิง ด้วยวิธีการอบรมจิตและพัฒนาปัญญาที่พระองค์ทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง คือ สีล สมาธิและปัญญา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:73) โดยเข้าใจถึงความเป็นเหตุ เป็นผลของธรรมชาติได้อย่างทอ้งแท้ ทำให้แก้ปัญหาทั้งหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพพระพุทธองค์จึงทรง นำมาแสดงแก่พุทธบริษัททั้งหลาย ภายใต้ศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อพาตนไปในทางแห่งการละกิเลสที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์และเห็นแจ้งพระนิพพานในที่สุด ธรรมฐานคือที่ตั้งแห่งการทำงานของจิตสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนาเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมจิตหรืออุบายหรือกลวิธีเหนี่ยวนำให้เกิดสมาธิกัมมัฏฐานจึงเป็นสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนดเพื่อให้จิตสงบอยู่ได้ ไม่เที่ยวเตลิดเลื่อนลอยฟุ้งซ่าน ไปอย่างไร้จุดหมายตามหลักของพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนามีการจำแนกหลักกัมมัฏฐานออกเป็น 2 อย่างคือ 1) สมถกัมมัฏฐาน ได้แก่กัมมัฏฐานที่เป็นอุบายสงบใจ และ 2) วิปัสสนากัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานที่เรื่องปัญญา อาศัยความรู้สีกตัวที่มีอยู่ รู้ถึงการสัมผัสทางทวารทั้ง 6 รู้ถึงปรากฏการณ์ทางจิต ขณะร่างกายมีการกระทบสิ่งเร้า ฝ้าติดตามการรับรู้ด้วยความตั้งใจ เมื่อมีความตั้งใจอยู่ที่ การรับกระทบความคิดต่าง ๆ ก็จะถูกตัดออกไป จนไม่สามารถสอดแทรกเข้ามาได้ ไม่เปิดโอกาส ให้มีการก่อตัวของแนวคิด ภาพลักษณ์หรือความคิดใด ๆ ตามมา เท่ากับเป็นการรู้เท่าทัน กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตรงในทันทีที่เกิดขึ้น จึงไม่เกิดการบิดผันใด ๆ ทางด้านความคิดถึงแม้ว่ากัมมัฏฐานจะถูกแบ่งออกเป็น 2 อย่างก็จริง แต่ในแง่ของการปฏิบัติแล้ว กัมมัฏฐานทั้ง 2 อย่างต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน คือเมื่อใจสงบปัญญาก็เกิด ดังนั้น การปฏิบัติ กัมมัฏฐานจึงต้องปฏิบัติควบคู่กันไป แล้วแต่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร ปัจจุบันนี้ในประเทศไทยมีสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานสำคัญจำนวน 5 สาย คือ (วริยา ชินวรรโณ. 2544:477) 1) สายอานาปานัสสติ 2) สายธุดงค์กัมมัฏฐานอีสาน 3) สายธรรมกาย 4) สายวิมุตตยาธุดงค์ และ 5) สายประยุกต์ ในแต่ละสายมีสำนักปฏิบัติที่แยกออกไปอีกมากมาย อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีสำนักปฏิบัติมากมายหลายสำนัก แต่ทุกสำนักจะมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือสอน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้มีจิตที่เป็นสมาธิ แต่วิธีการที่สอนนั้นกลับมีหลากหลาย มีการคิดค้นหาเทคนิคและวิธีการปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติ

สามารถบรรลุผลสำเร็จในการปฏิบัติได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การประพฤติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาคือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย เป็นการทำให้เข้าถึงความจริงทำให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริง การจัดการศึกษาของไทยในอดีตมีวัดเป็นสถานที่อบรมกุลบุตรให้เป็นคนที่มีคุณภาพขับเคลื่อนสังคม ดังนั้น การประพฤติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในวิถีชีวิตที่พระภิกษุทำหน้าที่ถ่ายทอดและฝึกอบรมให้กับกุลบุตรเพื่อพัฒนาสติปัญญาและคุณธรรมการพัฒนาจิตโดยการเจริญภาวนาและหลักสูตรการภาวนาที่สำคัญยิ่งคือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยเฉพาะเรื่องการเจริญสติปัฏฐานคือการที่สติเข้าไปตั้งอยู่หรือมีสติกำกับอยู่ว่าโดยหลักการคือการใช้สติหรือวิธีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้เกิดผลดีที่สุด การเจริญสติเป็นทางเอกที่ทำให้เกิดอิสรภาพหลุดพ้นจากความบีบคั้นของกาลเวลาและบาปกรรมทั้งปวงประสบความสงบความงาม ความสุข มิตรภาพและพลังแห่งการเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดสติรู้เท่าทันทำให้เกิด ศีล สมาธิและปัญญา

ในพระพุทธศาสนามีการสอนให้ฝึกจิตอบรมจิต รักษาจิต คัมภรองจิต ตามคูจิต เพราะผู้มีจิตที่ฝึกดีแล้วคัมภรองดีแล้วรักษาดีแล้วสังวรดีแล้วย่อมประสบสุขฝ่ายเดียวและย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างมาก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:7) เพียงเพราะอาศัยการฝึกสติ โดยอาศัยการกำหนดรู้สภาวะต่างๆที่เกิดขึ้นตาม ความเป็นจริง ก็จะสามารถกั้นกระแสกิเลส ตัณหา และอวิชชาไม่ให้เกิดขึ้นในจิตได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:54) การเริ่มต้นฝึกสติสัมปชัญญะ เป็นการเริ่มต้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนไปสู่ความหลุดพ้น เพราะสติสัมปชัญญะเป็น คุณธรรมเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดหิริโอตตปละ อินทริยสังวร ศีล สมาธิ ปัญญาตามลำดับ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:405) สติและสัมปชัญญะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539:129) จึงชื่อว่า ธรรมมีอุปการะมาก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2557:28) และพระพุทธศาสนายังได้สอนแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาที่เป็นไปตามลำดับแห่ง ศีล สมาธิ และปัญญาว่า “สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐานย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย”

การฝึกอบรมจิตมีความสำคัญต่อทุกคน เพราะจิตที่ได้รับการฝึกอบรม รักษา คัมภรองดีแล้วเหล่านั้นย่อมนำสุขมาให้และสามารถพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลายได้ในส่วนของศีลในพระพุทธศาสนาทำหน้าที่กำกับควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ 2 ด้านคือ 1) กาย และ 2) วาจาให้เป็นปกติ สมาธิทำให้กิเลสอย่างกลางสงบ วิธีเดียวที่จะขจัดกิเลสให้หมดสิ้นได้คือปัญญา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อค้นหาความจริงในชีวิตโดยศึกษาจากรูปนามขั้น 5 ซึ่งประกอบไปด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าขั้น 5 เป็น

ของหนักร่วงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์ได้และพ้นทุกข์ได้ แต่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจ มุ่งแต่หาความสุขที่ไม่ยั่งยืน การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยใช้สติเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นเหตุปัจจัยต่าง ๆ ตามความเป็นจริงทำให้สามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างยั่งยืน วิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนเป็นทางสายเอกและทางสายเดียวที่สามารถทำลายอวิชชาคือความไม่รู้และไม่เข้าใจที่เป็นรากเหง้าของ โสภะ โทสะ และโมหะ ให้บรรลุปาหามายสูงสุดได้

สามารถทำให้มีความเห็นตามความเป็นจริงได้และก็จะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำให้เกิดการยอมรับเพื่อให้บรรลุผล นิพพานได้ในที่สุดจะเห็นว่าการพัฒนาสติที่ได้จากปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันและสอนให้เรารู้และจัดการสิ่งที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจอย่างมีประสิทธิภาพ และดำรงชีวิตอยู่ในโลกอย่างมีความสุข การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความ แตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ซึ่งมุ่งเน้นการสวดอ้อนวอนหรือการประกอบพิธีเพื่อบูชา พระเจ้าการปฏิบัติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่ฝึกฝนอย่างถูกต้องและต่อเนื่องได้รับผลดีทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ยั่งยืนไปกว่านั้นคือสามารถทำให้บุคคลธรรมดากลายเป็นพระอริยบุคคลสามารถจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติธรรม

สำหรับเรื่องของ การสร้างเครือข่ายในสังคมมนุษย์เกิดขึ้นมานานแล้วพบว่ามีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายในทุกสังคมทั้งสังคมตะวันตก สังคมตะวันออก และสังคมไทย เพราะทุกสังคมสมาชิกมีการรวมกันในลักษณะเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม เพียงแต่ยังไม่ได้กำหนดคำว่าเครือข่ายขึ้นมาใช้เท่านั้นสังคมไทยก็มีวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไทยเป็นแบบที่ผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สนธยา พลศรี, 2550:193) สมัยแรกแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระเครือข่าย สามารถแก้ปัญหาได้ ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งบทเรียน และประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานหรือองค์กร ของตนและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน (ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์ และวไลยทัศน์ วรกุล, 2547:112) เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้อง เป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม และเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและสุดท้ายคือ ความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่งกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง (เสรี พงศ์พิศ, 2548:198)

จากเหตุและผลดังกล่าว การสร้างเครือข่ายทางสังคมมนุษย์เป็นหลักการและวิธีการที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดการพัฒนายิ่งขึ้น ภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาไปสู่สถานที่ต่าง ๆ ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางธรรมตลอดระยะเวลา 45 พรรษา เครือข่ายทางธรรมดังกล่าวเป็นเครือข่ายที่มีคุณภาพในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมผ่านหลักวิปัสสนากรรมฐาน ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัยการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานในจังหวัดอุบลราชธานีอันเป็นพื้นที่ประกอบการวิจัยที่จะส่งเสริมและสร้างเครือข่ายวิปัสสนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนาทั้งในส่วนบุคคลครอบครัว ชุมชน จำเป็นต้องมีการพัฒนาในด้านร่างกายและจิตใจเพื่อให้มีแนวคิดเจตคติที่ตรึงจัดการบริหารตนเองการเอื้ออาทร ต่อบุคคลอื่น

ถ้าหากปฏิบัติได้ เช่นนี้เท่ากับเป็นการยกระดับทั้งตนเองและสังคมทำให้มีคุณค่ามีความเจริญงอกงามปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาภรรยาคู่เป็นพิษ เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น เพื่อช่วยให้สมาชิกทุกคนในสังคมกินดีอยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์ประโยชน์ของ การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีดังนี้ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน สังคมโดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้สังคมมีความสงบสุขไปด้วย 2) การพัฒนา คุณภาพชีวิต กระตุ้นให้บุคคลและสังคมเกิดความกระตือรือร้นคิดที่จะปรับปรุงตนเอง สังคม และ สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่ เสมอ 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลรู้จักใช้ปัญญา มีเหตุผล มี คุณธรรม จริยธรรม หลักการบริหารเพื่อมาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม 4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลและสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์ช่วยลดปัญหาความ ขัดแย้ง และปัญหาสังคม และ 5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทำให้บุคคลและสังคม ที่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

จะเห็นว่า หากมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้รับการส่งเสริมและการสนับสนุนให้มีคุณภาพที่ดี ย่อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุดหน้าก้าวไกลขึ้น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้ปฏิบัติมีการพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้นโดยทำให้มีสติ สมาธิ เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตได้อย่างรอบคอบ มีความอดทน มองโลกในแง่ดีมากขึ้น มีหลักในการประพฤติปฏิบัติตนให้ตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง ลดน้อยลงมีสมาธิในการทำกิจการงานได้อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระเบียบแบบแผนเป็นอย่างดี เพื่อ

พัฒนาชีวิตด้านจิตใจและร่างกาย พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความมั่นคง จังหวัดอุบลราชธานีขึ้นว่าเป็นเมืองนักปราชญ์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมพระเถรานุเถระฝ่ายวิปัสสนา และพระเถรานุเถระฝ่ายคันถธุระ ที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติของท่าน โดยมีประจักษ์พยานที่เป็นธรรมะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี” เป็นสาเหตุที่มีความเชื่อมโยงของโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง วิปัสสนากรรมฐานกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักวิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อวิเคราะห์ผลการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ เจ้าอาวาสผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมตามพื้นที่วิจัย ในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งหมดจำนวน 30 รูป/คน โดยสามารถให้ข้อมูลได้และเต็มใจที่จะให้ข้อมูล เป็นบุคคลที่มีบทบาทในเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวคิด หลักการและกระบวนการการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาพิจารณาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล แล้วจึงนำมาสรุปข้อมูล แยกข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ ตามลักษณะของข้อมูลและประเด็นในการศึกษาข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตีความหมายอธิบายตามลักษณะของความสัมพันธ์เชื่อมโยงในประเด็นต่างๆ ในภาพรวมผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักความเป็นเหตุเป็นผลอาศัยการตีความ (Interpretation) จากเนื้อหาข้อมูลในเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมทั้งตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบและเข้าใจการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

1. หลักวิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้สติ โดยสติทำหน้าที่กำหนด คือ การกำหนดสักแต่ว่ารู้ (bare attention) ที่กาย เวทนา จิตและธรรม สติปัฏฐาน 4 มีใจความโดยสังเขป ดังนี้

1.1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริง ว่า เป็นเพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา-contemplation of the body; mindfulness as regards the body) ท่านจำแนกปฏิบัติไว้หลายอย่าง คือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ 1 อิริยาบถ กำหนดรู้ทันอิริยาบถ 1 สัมปชัญญะ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำเคลื่อนไหวทุกอย่าง 1 ปฏิกุลมสนิการ พิจารณาส่วนประกอบอันไม่สะอาดทั้งหลายที่ประชุมเข้าเป็นร่างกายนี้ 1 ธาตุมนสิการ พิจารณาเห็นร่างกายของตนโดยสักว่าเป็นธาตุแต่ละอย่างๆ 1 นวสีวิถิกา พิจารณาซากศพในสภาพต่างๆอันแปลกกันไปใน 9 ระยะเวลา ให้เห็นคติธรรมตาของร่างกาย ของผู้อื่นเช่นใด ของตนก็จักเป็นเช่นนั้น 1

1.2 เวทนानุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา - contemplation of feelings; mindfulness as regards feelings) คือ มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆก็ดี ทั้งที่เป็นสามิส และเป็นนิรามิสตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

1.3 จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา - contemplation of mind; mindfulness as regards thoughts) คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มี

โทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่านหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างไรก็ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

1.4 อัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา - contemplation of mind-objects; mindfulness as regards ideas) คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิรวรณ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่ เกิดขึ้น เจริญบริบูรณ์ และดับไปได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันอย่างนั้นๆ

2. การสร้างเครือข่ายวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเริ่มจาก การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมเป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา - ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้นเพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553:7)

ขั้นตอนที่ 1 เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ 2 เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. 1)

ขั้นตอนที่ 3 เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้งรายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ.2)

ขั้นตอนที่ 4 เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอต่อเจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ 5 เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็นนำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 6 เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 7 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 8 เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมมหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา 15 และเจ้าอาวาสในมาตรา 37

3. การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาฝึกอบรมปฏิบัติสมาธิวิปัสสนากัมมัฏฐานนับว่าเป็นการช่วยประกาศหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาผ่านเรื่องของข้อปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่ง เพราะจะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติสงบเยือกเย็นเกิดปัญญาและเป็นทางดำเนินถึงปฏิเวธธรรม วัดในพระพุทธศาสนามีการพัฒนามาแต่ครั้งโบราณกาลจากพื้นที่ที่เป็นป่าปรับเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยที่สงบสงัด และได้เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นและเอื้อต่อการปฏิบัติประเพณีของพระ ภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถาวรวัตถุขึ้นภายในวัด โดยการมุงประโยชน์ใช้สอยทางศาสนาเป็นหลัก และถือว่าการสร้างสิ่งเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญตามวิธีการทางพระพุทธศาสนาด้วยคุณสมบัติของสถานที่ของวัดว่า วัดใดประกอบด้วยองค์ 5 มีความเป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลันจากที่โจจร เป็นต้น บทบาทพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ และบำเพ็ญกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรมและศาสนา โดยพระสงฆ์เป็นครูของชาวบ้านที่แนะนำหลักธรรมอันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติฝึกอบรมให้ชีวิตมีความสุขจึงทำให้พระสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์มาตลอดภิกษุสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากชาวบ้าน จึงต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมหลักคำสอน

เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ชุมชนมีคุณธรรมมีความประพฤติที่ถูกต้อง และให้ข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติที่ดี

ในส่วนของการสร้างเครือข่ายวิปัสสนาจังหวัดอุบลราชธานีนั้นพบว่ามียุทธศาสตร์ปฏิบัติธรรมจำนวนหลายแห่งที่ได้ดำเนินการปฏิบัติตามกฎระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมตามสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือชื่อย่อ ศธจ. เป็นหน่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสอนปฏิบัติกรรมฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคม ก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ.2543 โดยใช้สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดหรือจัดตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดปัจจุบันสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มีจำนวนกว่า 1,510 สำนัก แบ่งเป็นมหานิกาย 1,339 สำนักและธรรมยุต 171 สำนัก กระจายอยู่ในทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยมีส่วนการศึกษา สงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักที่รับสนองงานการดำเนินงานสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ไทย โดยมหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.2543 ขึ้น เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งต้องเสนอผ่านความเห็นชอบตามลำดับเจ้าคณะปกครองคณะสงฆ์ โดยคัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้ว เพื่อได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรม ที่จะขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้ ต้องมีที่ตั้งอยู่ในวัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเรียบร้อยแล้ว และอยู่ภายในสังกัดมหาเถรสมาคมเท่านั้น โดยในแต่ละสำนัก ต้องมีการจัดการสอนการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรตามที่กำหนดไว้ 5 สายปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) สายปริกรรมพุท-โธ
- 2) สายปริกรรมยุบหนอ-พองหนอ
- 3) สายปริกรรมสัมมา-อรหัง
- 4) สายอานาปานสติ (กำหนดลมหายใจ)
- 5) สายพิจารณารูป-นาม

ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.2543 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้ ข้อ 1 ระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ เรียกว่า “ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.2543” ข้อ 2 ระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศใน

แถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป ข้อ 3 ในระเบียบนี้ “การปฏิบัติธรรม” หมายความว่า การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร “สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” หมายความว่า สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด “เจ้าสำนัก” หมายความว่า เจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งนั้นๆ “พระวิปัสณาจารย์” หมายความว่า พระภิกษุผู้สอนการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ข้อ 4 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธานคณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานคณะที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษา ข้อ 5 การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการ จัดประชุม คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของกรมการศาสนา เสนอคณะกรรมการจัด ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณา แล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้กรมการศาสนาขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

อภิปรายผล

จากการศึกษา การสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีประเด็นที่สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. สำหรับหลักวิปัสสนากรรมฐานในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้สติ โดยสติทำหน้าที่กำหนด คือ การกำหนดสักแต่ว่ารู้ (bare attention) ที่กาย วาจา จิตและธรรม สติปัฏฐาน 4 มีใจความโดยสังเขปดังนี้

1.1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นเพียงกาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา-contemplation of the body; mindfulness as regards the body) ทำนจำแนกปฏิบัติไว้หลายอย่าง คือ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ 1 อิริยาบถ กำหนดรู้ทันอิริยาบถ 1 สัมปชัญญะ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำเคลื่อนไหวทุกอย่าง 1 ปฏิกูลมนสิการ พิจารณาส่วนประกอบอันไม่สะอาดทั้งหลายที่ประชุมเข้าเป็นร่างกายนี้ 1 ธาตุมนสิการ พิจารณาเห็นร่างกายของตนโดยสักว่าเป็นธาตุแต่ละอย่างๆ 1 นวสวีกา

พิจารณาจากสภาพในสภาพต่างๆ อันแปลกกันไปใน 9 ระยะเวลา ให้เห็นคติธรรมตาของร่างกายของผู้อื่นเช่นใด ของตนก็จักเป็นเช่นนั้น 1

1.2 เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา - contemplation of feelings; mindfulness as regards feelings) คือ มีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆ ก็ดี ทั้งที่เป็นสามิส และเป็นนิรามิสตามที่ไปอยู่ในขณะนั้นๆ

1.3 จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงจิต ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา-contemplation of mind; mindfulness as regards thoughts) คือ มีสติรู้ชัดจิตของตนที่มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ เศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว พุ่งชานหรือเป็นสมาธิ ฯลฯ อย่างใดๆ ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ

1.4 ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน (การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา-contemplation of mind-objects; mindfulness as regards ideas) คือ มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลาย ได้แก่ นิเวธ 5 ขันธ์ 5 อายตนะ 12 โพชนงค์ 7 อริยสัจ 4 ว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีในตนหรือไม่ เกิดขึ้น เจริญบริบูรณ์ และดับไปได้อย่างไร เป็นต้น ตามที่เป็นจริงของมันอย่างนั้นๆ สอดคล้องกับวริยา ชินวรโรณ. 2544:477) ที่ได้กล่าวว่า สำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานสำคัญจำนวน 5 สาย คือ (1) สายอานาปานัสสติ 2) สายธุดงค์กัมมัฏฐานอีสาน 3) สายธรรมกาย 4) สายวัดมหาธาตุ และ 5) สายประยุกต์ ในแต่ละสายมีสำนักปฏิบัติที่แยกออกไปอีกมากมาย อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีสำนักปฏิบัติมากมายหลายสำนัก แต่ทุกสำนักจะมีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือสอน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้มีจิตที่เป็นสมาธิ แต่วิธีการที่สอนนั้นกลับมีหลากหลาย มีการคิดค้นหาเทคนิคและวิธีการปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุผลสำเร็จในการปฏิบัติได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การสร้างเครือข่ายวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุม คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอ คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนัก

ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมเป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา - ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้นเพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงกำหนดขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553:7)

ขั้นตอนที่ 1 เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดคัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ 2 เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ. 1)

ขั้นตอนที่ 3 เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้งรายงานเสนอเจ้าคณะภาคตามแบบที่กำหนด (แบบ สจจ.2)

ขั้นตอนที่ 4 เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอต่อเจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ 5 เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็นนำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 6 เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 7 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 8 เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรมมหาเถรสมาคมปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มี

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา 15 และเจ้าอาวาสในมาตรา 37

3. ผลการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาฝึกอบรมปฏิบัติสมาธิวิปัสสนากัมมัฏฐานนับว่าเป็นการช่วยประกาศหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาผ่านเรื่องของข้อปฏิบัติที่สำคัญข้อหนึ่ง เพราะจะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติสงบเยือกเย็นเกิดปัญญา และเป็นทางดำเนินถึงปฏิเวธธรรม วัดในพระพุทธศาสนามีการพัฒนามาแต่ครั้งโบราณกาลจากพื้นที่ที่เป็นป่าปรับเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยที่สงบสงัดและได้เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างที่จำเป็นและเอื้อต่อการปฏิบัติประเพณีของพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถาวรวัตถุขึ้นภายในวัด โดยการมุ่งประโยชน์ใช้สอยทางศาสนาเป็นหลัก และถือว่าการสร้างสิ่งเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญตามวิธีการทางพระพุทธศาสนาด้วยคุณสมบัติของสถานที่ของวัดว่า วัดใดประกอบด้วยองค์ 5 มีความเป็นสถานที่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักจากที่โคจร เป็นต้น บทบาทพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ และบำเพ็ญกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรมและศาสนา โดยพระสงฆ์เป็นครูของชาวบ้านที่แนะนำหลักธรรมอันเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติฝึกอบรมให้ชีวิตมีความสุขจึงทำให้พระสงฆ์และชุมชนมีความสัมพันธ์มาตลอดภิกษุสงฆ์ได้การอุปถัมภ์บำรุงจากชาวบ้าน จึงต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมหลักคำสั่งสอนเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ชุมชนมีคุณธรรมมีความประพฤติที่ถูกต้องและให้ข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติที่ดี

ทั้งนี้สำหรับเรื่องของเครือข่ายในสังคมมนุษย์เกิดขึ้นมานานแล้วพบว่ามีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายในทุกสังคมทั้งสังคมตะวันตก สังคมตะวันออก และสังคมไทย เพราะทุกสังคมสมาชิกมีการรวมกัน ลักษณะเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม เพียงแต่ยังไม่ได้กำหนดคำว่าเครือข่ายขึ้นมาใช้เท่านั้นสังคมไทยก็มีวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไทยเป็นแบบที่ผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สนธยา พลศรี, 2550:193)

ในส่วนของการสร้างเครือข่ายวิปัสสนาจังหวัดอุบลราชธานีนั้นพบว่ามีสำนักปฏิบัติธรรมจำนวนหลายแห่งที่ได้ดำเนินการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมตามสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดหรือชื่อย่อ ศธจ. เป็นหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสอนปฏิบัติกรรมฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคม ก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ.2543 โดยใช้สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำ

จังหวัดปัจจุบันสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด มีจำนวนกว่า 1,510 สำนัก แบ่งเป็นมหานิกาย 1,339 สำนักและธรรมยุต 171 สำนัก กระจายอยู่ในทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยมีส่วนการศึกษา สงเคราะห์กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักที่รับสนองงานการดำเนินงานสนับสนุนสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ไทย โดยมหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ.2543 ขึ้น เพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งต้องเสนอผ่านความเห็นชอบตามลำดับเจ้าคณะปกครองคณะสงฆ์ โดย คัดเลือกสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้ว เพื่อได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรม ที่จะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดได้ ต้องมีที่ตั้งอยู่ในวัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเรียบร้อยแล้วและอยู่ภายในสังกัดมหาเถรสมาคมเท่านั้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การปฏิบัติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ จึงเป็นความจำเป็นที่วัดทุกวัดต้องเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าไปปฏิบัติธรรมได้ไม่จำกัดเวลาว่าจะเป็นวันธรรมดา วันพระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ วัดต้องอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้ สำนักปฏิบัติธรรมภายในจังหวัดอุบลมีการสร้างเครือข่ายของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นเพื่อกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการการปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พระสังฆาธิการเองก็ต้องให้ความสำคัญและมองเห็นถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมด้วย เพราะพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบแห่งคุณความดี การพัฒนาทั้งทางด้านบุคลิกภาพความรู้ความสามารถจะทำให้ประชาชนนำไปเป็นแบบอย่างการพัฒนาตนเองได้นั่นเองในการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมต้องมีการสร้างเครือข่ายภายในจังหวัดขึ้น เพื่อจะได้กำหนดนโยบายให้เป็นแบบเดียวกันทั้งจังหวัดรวมทั้งส่งเสริมให้มีการนำเอาการปฏิบัติธรรมออกไปอบรมนอกสำนักปฏิบัติธรรมหรือนอกที่ตั้งในบางโอกาส เช่น ในงานประชุมของหน่วยงานในชุมชน ในสถานศึกษาต่างๆ โดยการให้การฝึกอบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีความสามารถเป็นพระวิปัสสนาจารย์แล้วทำหน้าที่อบรมการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานได้ นอกจากนี้แล้ววัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่งจัดให้มีการปฏิบัติธรรมตามที่พระวิปัสสนาจารย์มีความถนัด แต่ละแห่งอาจจะใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน จึงควรมีการร่วมกันกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันแล้วให้แต่ละแห่งทำการบริหารจัดการด้วยการ

เสริมกิจกรรมอื่น ๆ ในการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง ควรให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีโอกาสในการเลือกรูปแบบการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี โดยได้เสนอแนะ 2 ประการ คือ 1) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และ 2) ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ควรมีจัดตั้งแม่กองวิปัสสนาเป็นองค์กรดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมโดยตรง เทียบเท่ากับแม่กองบาลีสนามหลวง และแม่กองธรรมสนามหลวง ให้มีการกำหนดนโยบายการบริหารจากองค์กร มีนโยบายกำหนดให้แม่กองที่ได้คัดเลือก ไว้ดีแล้วบริหารจัดการเชิงพุทธ ช่วยให้คำแนะนำสั่งสอน ดูแลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดทั่วประเทศ แล้วก็มีการตรวจสอบ การรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์อยู่ตลอดเวลา

1.2 คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ควรมีการส่งเสริมการอบรมพระภิกษุสามเณร หลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ให้ทั่วถึงและจริงจัง เพื่อเป็นการส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติ โดยเฉพาะเอา ตั้งแต่ 3 พรรษาขึ้นไป เข้าฝึกอบรมให้มากกว่านี้

1.3 เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการศึกษารูปแบบการออกแบบบริเวณสถานที่แล้วนำมาปรับภูมิทัศน์ภายในบริเวณสถานที่สำนักให้ร่มรื่น สะอาด เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยให้ผู้มาปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้มีความเป็นเจ้าของและช่วยพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้มีโอกาสเจริญเติบโต

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักควรมีการประสานความร่วมมือกัน มีการจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมร่วมกัน มีการประชุมวางแผนงานทั้งก่อนและหลังโครงการร่วมกัน

2.2 เจ้าสำนักปฏิบัติต้องมีความจริงจัง ตั้งใจสนับสนุนและเผยแผ่งานปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องสนับสนุนพระสงฆ์ในสำนักได้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำส่งเสริมพระวิปัสสนาจารย์ให้ได้รับการ อบรม/ดูงาน เป็นประจำ

2.3 สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดการเป็นนโยบายเชิงรุก เข้าไปในสถานที่ต่างๆ พร้อมทั้งปรับสถานที่ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา กาญจนรังษินนท์ และวไลทัศน์ วรกุล.(2547).แนวคิด แนวทาง และกรณีตัวอย่างการดำเนินงาน
ศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ: เอ ที เอ็นโปรดักชั่น.
- วริยา ชินวรรณ. (2544). สมมติในพระไตรปิฎก : วิวัฒนาการตีความคำสอนเรื่องสมมติใน
พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.(2557). นวโกวาท,พิมพ์ครั้งที่ 83, กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี.(2544). เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย:ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ :สถาบัน
ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (2553) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นประจำปี พ.ศ.
2553, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.